

THE GLOBAL SIGNIFICANCE OF ENSURING YOUTH RIGHTS AND INTERNATIONAL COOPERATION

Gulnoza Norkulovna Khushmatova

Teacher at Uzbekistan State World Languages University

E-mail: gulnozaxushmatova1@gmail.com

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: youth rights, international cooperation, sustainable development, political participation, human capital, global governance, youth policy index, institutional mechanism.

Received: 08.03.26

Accepted: 09.03.26

Published: 10.03.26

Abstract: The article provides a scientific and theoretical analysis of the global significance of ensuring youth rights, as well as their role in sustainable development, political stability, and the formation of human capital. It examines the international legal foundations, including key normative documents and the activities of institutions within the system of United Nations. Furthermore, the study highlights the importance of international cooperation mechanisms, youth policy indices, and regional integration processes. Based on the research findings, the necessity of improving the system for safeguarding youth rights through institutional, digital, and monitoring mechanisms is substantiated.

YOSHLAR HUQUQLARINI TA'MINLASHNING GLOBAL AHAMIYATI VA XALQARO HAMKORLIK

Gulnoza Norkulovna Xushmatova

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti o'qituvchisi

E-mail: gulnozaxushmatova1@gmail.com

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: yoshlar huquqlari, xalqaro hamkorlik, barqaror rivojlanish, siyosiy ishtirok, inson kapitali, global boshqaruv, yoshlar siyosati indeksi, institutsional mexanizm.

Annotatsiya: Maqolada yoshlar huquqlarini ta'minlashning global ahamiyati, uning barqaror rivojlanish, siyosiy barqarorlik va inson kapitalini shakllantirishdagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Xalqaro-

huquqiy asoslar, jumladan United Nations tizimi doirasidagi asosiy normativ hujjatlar va institutlar faoliyati ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xalqaro hamkorlik mexanizmlari, yoshlar siyosati indekslari va mintaqaviy integratsiya jarayonlarining ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqot natijasida yoshlar huquqlarini ta'minlashni institutsional, raqamli va monitoring mexanizmlari asosida takomillashtirish zarurati asoslanadi.

ГЛОБАЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ МОЛОДЁЖИ И МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО

Гульноза Норкуловна Хушматова

Преподаватель Узбекского государственного университета мировых языков

E-mail: gulnozaxushmatova1@gmail.com

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: права молодежи, международное сотрудничество, устойчивое развитие, политическое участие, человеческий капитал, глобальное управление, индекс молодежной политики, институциональный механизм.

Аннотация: В статье научно-теоретически анализируется глобальное значение обеспечения прав молодежи, а также их роль в устойчивом развитии, политической стабильности и формировании человеческого капитала. Рассматриваются международно-правовые основы, включая ключевые нормативные документы и деятельность институтов в рамках системы United Nations. Кроме того, раскрывается значение механизмов международного сотрудничества, индексов молодежной политики и процессов региональной интеграции. По результатам исследования обосновывается необходимость совершенствования системы обеспечения прав молодежи на основе институциональных, цифровых и мониторинговых механизмов.

Kirish. XXI asrda yoshlar masalasi global boshqaruv tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Demografik o'zgarishlar, migratsiya jarayonlari, raqamli transformatsiya va siyosiy modernizatsiya sharoitida yoshlar nafaqat ijtimoiy guruh, balki strategik resurs sifatida e'tirof etilmoqda. Bugungi kunda dunyo aholisining sezilarli qismini yoshlar tashkil etadi va bu holat ularning huquq va manfaatlarini ta'minlashni xalqaro darajadagi muhim vazifaga aylantiradi.

Yoshlar huquqlarini kafolatlash masalasi inson huquqlari konsepsiyasining tarkibiy qismi bo'lib, u global normativ-huquqiy tizim doirasida shakllanmoqda. United Nations tomonidan qabul qilingan asosiy hujjatlar yoshlarning ta'lim, bandlik, siyosiy ishtirok va ijtimoiy himoya huquqlarini universal qadriyat sifatida belgilab berdi. Shu bilan birga, yoshlar huquqlari masalasi 2030 yilgacha mo'ljallangan barqaror rivojlanish kun tartibining muhim elementi sifatida qaralmoqda. Global miqyosda yoshlar huquqlarining ta'minlanishi bir necha omillar bilan izohlanadi. Birinchidan, yoshlar inson kapitalining asosiy tashuvchisidir. Ta'lim, kasbiy tayyorgarlik va siyosiy ishtirok imkoniyatlarining kengligi mamlakatlarning raqobatbardoshligini belgilaydi. Ikkinchidan, yoshlarning ijtimoiy inklyuziyasi siyosiy barqarorlik va ijtimoiy xavfsizlikni mustahkamlaydi. Uchinchidan, raqamli makon kengayib borayotgan sharoitda yoshlarning axborot olish, fikr bildirish va jamoatchilik nazoratida ishtirok etish huquqlarini himoya qilish transmilliy muvofiqlashtirilgan choralarni talab etadi. Biroq, xalqaro normativ asoslarning mavjudligi yoshlar huquqlari barcha davlatlarda bir xil darajada ta'minlanmoqda degani emas. Amaliyotda normativ majburiyatlar bilan real ijro o'rtasida tafovut saqlanib qolmoqda. Ayrim hududlarda yoshlar bandligi, siyosiy vakilligi va qaror qabul qilish jarayonidagi ishtiroki yetarli emas. Raqamli tengsizlik va ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlar esa global nomutanosiblikni kuchaytirmoqda.

Shu nuqtai nazardan, yoshlar huquqlarini ta'minlash masalasi milliy siyosat doirasidan chiqib, xalqaro hamkorlik mexanizmlarini kuchaytirishni talab etadi. Mintaqaviy integratsiya, transmilliy dasturlar, yoshlar almashinuvi va global monitoring tizimlari bu jarayonning asosiy vositalaridir. Masalan, European Union yoshlar strategiyasi va xalqaro indekslash tizimlari yoshlar siyosati samaradorligini komparativ baholash imkonini bermoqda. Mazkur maqolaning maqsadi yoshlar huquqlarini ta'minlashning global ahamiyatini ilmiy-nazariy jihatdan asoslash, mavjud xalqaro hamkorlik mexanizmlarini tahlil qilish hamda ularni takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlashdan iborat. Shu tariqa, yoshlar huquqlarini ta'minlash masalasi global barqaror rivojlanish, demokratik legitimlik va siyosiy modernizatsiyaning konseptual asoslaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Yoshlar huquqlarining xalqaro-huquqiy asoslari universal inson huquqlari tizimining tarkibiy qismi sifatida shakllangan. Mazkur tizimning institutsional markazi sifatida United Nations maydonga chiqadi. Aynan ushbu tashkilot doirasida qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar yoshlarning fuqarolik, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarini universal standart sifatida mustahkamlab berdi. 1948 yilgi Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi insonning tug'ma huquq va erkinliklarini e'tirof etgan asosiy xalqaro

hujjat hisoblanadi[1]. Mazkur deklaratsiya yoshlar uchun alohida norma ajratmagan bo'lsa-da, undagi ta'lim olish (26-modda), mehnat qilish (23-modda), fikr va so'z erkinligi (19-modda), tinch yig'ilishlar erkinligi (20-modda) kabi normalar yoshlarning siyosiy va ijtimoiy subyekt sifatida shakllanishi uchun fundamental asos yaratadi. Shu bilan birga, 1989 yilgi Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya[2] yosh avlodning alohida himoyaga muhtoj toifa sifatidagi maqomini mustahkamlaydi. Konvensiyada ishtirok etish huquqi (12-modda), fikr erkinligi (13-modda), ta'lim olish huquqi (28-modda) va ijtimoiy himoya normalari belgilangan. Mazkur konvensiya yoshlarning siyosiy-ijtimoiy integratsiyasi uchun muhim normativ asos vazifasini bajaradi.

2015 yilda qabul qilingan "2030 yilgacha mo'ljallangan Barqaror rivojlanish maqsadlari"[3] yoshlar masalasini global kun tartibiga olib chiqdi. Mazkur hujjatda bevosita "yoshlar huquqlari" termini qo'llanmasa-da, quyidagi maqsadlar yoshlar bilan uzviy bog'liq:

4-maqsad – sifatli ta'lim;

8-maqsad – munosib mehnat va iqtisodiy o'sish;

10-maqsad – tengsizlikni qisqartirish;

16-maqsad – adolatli va inklyuziv institutlar.

UNESCO yoshlar huquqlarining, avvalo, ta'lim va madaniy o'zini namoyon qilish erkinligi bilan bog'liq jihatlarini ilgari suradi. UNESCO tomonidan ishlab chiqiladigan Global Education Monitoring hisobotlari yoshlar ta'lim imkoniyatlari va sifat ko'rsatkichlarini xalqaro darajada tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa davlatlarning ta'lim siyosatini xalqaro standartlarga moslashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. International Labour Organization esa yoshlar bandligi va mehnat munosabatlari sohasida normativ mexanizmlarni ishlab chiqadi. Xususan, ILOning "Global Employment Trends for Youth" hisobotlari yoshlar ishsizligi, noformal bandlik va mehnat migratsiyasi muammolarini tizimli yoritadi. Yoshlarning munosib mehnat sharoitlariga ega bo'lishi inson kapitalining to'liq ro'yobga chiqishi uchun asosiy shart sifatida qaraladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Yoshlar huquqlarini ta'minlash masalasi bugungi kunda faqat ijtimoiy siyosat komponenti emas, balki global rivojlanish paradigmasining markaziy elementi sifatida namoyon bo'lmoqda. Yoshlar ijtimoiy transformatsiya, innovatsion o'sish va siyosiy legitimlikning asosiy subyektlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli yoshlar huquqlarining to'liq kafolatlanishi global barqarorlik va xalqaro xavfsizlik bilan bevosita bog'liqdir. Yoshlar huquqlari ta'minlangan jamiyatlarda demografik dividend samarali ishlaydi. Demografik dividend – bu mehnatga layoqatli yosh aholi ulushining ortishi natijasida iqtisodiy o'sish uchun yaratiladigan imkoniyatdir[4]. Biroq mazkur imkoniyat avtomatik tarzda iqtisodiy rivojlanishga olib kelmaydi;

u sifatli ta'lim, sog'liqni saqlash va mehnat bozoriga kirish huquqlari bilan mustahkamlanishi zarur.

Sifatli ta'limga ega bo'lgan yoshlar yuqori malakali mehnat resursiga aylanadi. Bu esa innovatsion iqtisodiyot va bilimlar jamiyatining shakllanishiga xizmat qiladi. 2030 yilgacha mo'ljallangan Barqaror rivojlanish maqsadlarida (4- va 8-maqsadlar) aynan yoshlarning sifatli ta'lim olishi va munosib mehnat bilan ta'minlanishi global raqobatbardoshlikning sharti sifatida belgilangan[5]. Shuningdek, World Bank inson kapitalini rivojlantirish indeksida ta'lim va sog'liq ko'rsatkichlarini milliy farovonlik bilan bevosita bog'laydi[6]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yoshlarning bandlik darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlarda ijtimoiy beqarorlik xavfi past bo'ladi. Demak, yoshlar huquqlarini ta'minlash iqtisodiy siyosatning chekka yo'nalishi emas, balki milliy va global rivojlanish strategiyasining markaziy elementi hisoblanadi.

Yoshlarning siyosiy ishtirok huquqi cheklangan jamiyatlarda ijtimoiy beqarorlik ehtimoli ortadi. Siyosiy inklyuziya demokratik legitimlikni mustahkamlaydi va davlat institutlariga nisbatan ishonchni oshiradi. Aks holda siyosiy apatiya, radikallashuv yoki norozilik harakatlari kuchayishi mumkin[7]. United Nations Development Programme yoshlar ishtirokini inklyuziv boshqaruvning asosiy sharti sifatida ko'rsatadi[8]. Yoshlarning qaror qabul qilish jarayonlariga jalb qilinishi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash bilan birga siyosiy modernizatsiyani tezlashtiradi. Bundan tashqari, siyosiy ishtirok huquqining cheklanishi ekstremistik g'oyalarning tarqalishiga zamin yaratishi mumkin. Shuning uchun ko'plab davlatlar yoshlarni siyosiy institutlar (parlamentlar, maslahat kengashlari, fuqarolik platformalari) orqali integratsiya qilish siyosatini olib bormoqda. Natijada yoshlar huquqlarining ta'minlanishi milliy xavfsizlik va siyosiy barqarorlik strategiyasining tarkibiy qismiga aylanadi.

Raqamli texnologiyalar rivoji yoshlarning axborot olish, fikr bildirish va ijtimoiy tashabbuslarda ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirdi. Ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar yoshlarning transmilliy muloqotini kuchaytiradi. Biroq bu jarayon yangi xavf omillarini ham yuzaga keltirmoqda. Kiberbulling, shaxsiy ma'lumotlarning noqonuniy qayta ishlanishi, dezinformatsiya va manipulyativ kontent yoshlarning huquqiy himoyasini xalqaro darajada muvofiqlashtirishni talab qiladi. UNESCO media savodxonlik va raqamli madaniyatni rivojlantirish orqali bu xavflarni kamaytirish zarurligini ta'kidlaydi[9]. Shu bilan birga, raqamli tengsizlik muammosi mavjud. International Telecommunication Union ma'lumotlariga ko'ra, ayrim hududlarda yoshlarning internetdan foydalanish imkoniyatlari cheklangan[10]. Bu esa global inklyuziya va tenglik tamoyillariga zid keladi. Demak, raqamli transformatsiya yoshlar uchun yangi imkoniyatlar bilan birga normativ-huquqiy yangilanish zaruratini ham keltirib

chiqarmoqda. Xalqaro hamkorlik bu jarayonda asosiy muvofiqlashtiruvchi mexanizm vazifasini bajaradi.

Xalqaro hamkorlik mexanizmlari: Yoshlar huquqlarini ta'minlash global miqyosda izchil va muvofiqlashtirilgan hamkorlikni talab qiladi. Zamonaviy xalqaro tizimda yoshlar masalasi ko'p darajali (global–mintaqaviy–milliy) boshqaruv modeli asosida amalga oshiriladi. Xalqaro hamkorlik mexanizmlari, odatda, uch yo'nalishda namoyon bo'ladi: institutsional koordinatsiya, indekslash va monitoring, shuningdek ta'lim hamda mobilitet dasturlari orqali kompetensiyalarni rivojlantirish.

Institutsional hamkorlik xalqaro tashkilotlar, mintaqaviy ittifoqlar va hukumatlararo platformalar orqali amalga oshiriladi. Bu mexanizmning asosiy vazifasi – yoshlar siyosatini normativ standartlar, strategiyalar va monitoring vositalari bilan ta'minlashdir. European Union tomonidan qabul qilingan “Youth Strategy 2019–2027” dasturi yoshlarning demokratik hayotdagi ishtirokini kengaytirish, ijtimoiy inklyuziya va bandlik imkoniyatlarini oshirishni ko'zda tutadi[11]. Strategiya “Engage, Connect, Empower” tamoyili asosida ishlab chiqilgan bo'lib:

- yoshlarni qaror qabul qilish jarayonlariga jalb etish;
- transmilliy hamkorlikni kuchaytirish;
- yoshlarning mustaqil tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash kabi yo'nalishlarni qamrab oladi.

Tahlil va natijalar. Mazkur tajriba shuni ko'rsatadiki, yoshlar siyosatining samaradorligi faqat normativ hujjatlar bilan emas, balki ularning amalga oshirilishini baholash mexanizmlari bilan belgilanadi. Shu nuqtai nazardan, Commonwealth Secretariat tomonidan ishlab chiqilgan Global Youth Development Index (GYDI) alohida ahamiyatga ega[12]. Mazkur indeks quyidagi yo'nalishlar bo'yicha yoshlar rivojlanishini baholaydi:

- ta'lim;
- sog'liq;
- bandlik va iqtisodiy imkoniyatlar;
- siyosiy ishtirok;
- tinchlik va xavfsizlik.

Indeksning afzalligi shundaki, u yoshlar huquqlarining ta'minlanish darajasini komparativ va kompleks ko'rsatkichlar orqali aniqlash imkonini beradi. Bu esa davlatlarga o'z siyosatini global reytinglar bilan solishtirish va samaradorlikni oshirish strategiyasini ishlab chiqishga yordam beradi. Demak, institutsional hamkorlik yoshlar siyosatini global standartlar bilan uyg'unlashtirishning asosiy mexanizmi hisoblanadi.

Xalqaro hamkorlikning ikkinchi muhim yoʻnalishi – taʼlim va akademik mobilitet dasturlaridir. Globallashuv sharoitida yoshlarning transmilliy kompetensiyalarga ega boʻlishi ularning huquqiy va ijtimoiy kapitalini oshiradi. European Unionning Erasmus+ dasturi yoshlarning akademik almashinuv, volontyorlik va professional amaliyot dasturlarida ishtirokini qoʻllab-quvvatlaydi[13]. Bu dastur nafaqat taʼlim olish huquqini kengaytiradi, balki yoshlar oʻrtasida madaniyatlararo muloqotni rivojlantiradi. Shuningdek, UNESCO tomonidan qoʻllab-quvvatlanayotgan global grant va hamkorlik platformalari taʼlim sifatini oshirish hamda ilmiy tadqiqotlar almashinuvini ragʻbatlantiradi[14].

Akademik mobilitet dasturlarining ahamiyati uch jihatda namoyon boʻladi:

1. Kompetensiyalarni rivojlantirish – tanqidiy fikrlash, raqamli savodxonlik, liderlik.
2. Ijtimoiy kapitalni kengaytirish – transmilliy professional tarmoqlar shakllanishi.
3. Siyosiy madaniyatni oshirish – demokratik qadriyatlarining transferi.

Shu bilan birga, xalqaro grant va mobilitet dasturlari yoshlar oʻrtasida tenglikni taʼminlash masalasini ham kun tartibiga qoʻyadi. Raqamli va iqtisodiy imkoniyatlardagi tafovut ayrim yoshlarning bu dasturlardan foydalanishiga toʻsqinlik qilishi mumkin. Umuman olganda, taʼlim va almashinuv dasturlari yoshlar huquqlarini global miqyosda taʼminlashning samarali vositalaridan biri boʻlib, ular inson kapitali, ijtimoiy integratsiya va siyosiy ongning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar. Yoshlar huquqlarini taʼminlash global barqarorlikning muhim sharti hisoblanadi. Xalqaro hamkorliksiz yoshlar siyosatining samaradorligini taʼminlash mushkul. Shuning uchun quyidagilar zarur:

1. Yoshlar huquqlarini baholashning integratsiyalashgan indeks modelini ishlab chiqish.
2. Xalqaro monitoring mexanizmlariga milliy tizimni moslashtirish.
3. Raqamli ishtirok platformalarini global standartlar asosida rivojlantirish.

Shu tarzda yoshlar huquqlarini taʼminlash global barqarorlik va demokratik taraqqiyotning muhim omiliga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. United Nations. Universal Declaration of Human Rights. New York, 1948.
2. United Nations. Convention on the Rights of the Child. New York, 1989.
3. United Nations. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York, 2015.
4. Bloom, D., Canning, D. Demographic Dividend: A New Perspective on the Economic Consequences of Population Change. RAND, 2003.

5. United Nations. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. 2015.
6. World Bank. Human Capital Index Report. Washington D.C.
7. Gurr, T.R. Why Men Rebel. Princeton University Press, 1970.
8. United Nations Development Programme. Youth Strategy and Governance Framework.
9. UNESCO. Media and Information Literacy Report.
10. International Telecommunication Union. Measuring Digital Development Report.
11. European Union. EU Youth Strategy 2019–2027. Brussels.
12. Commonwealth Secretariat. Global Youth Development Index Report. London.
13. European Union. Erasmus+ Programme Guide. Brussels.
14. UNESCO. Global Education Monitoring Report. Paris.